

Sygn. akt II UK 43/17

POSTANOWIENIE

Dnia 12 grudnia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Frańczak

w sprawie z wniosku R.K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w W.
o ustalenie odpowiedzialności likwidatora spółdzielni za zobowiązania z tytułu
nieopłaconych składek,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 12 grudnia 2017 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 2 czerwca 2016 r., sygn. akt III AUa (...),

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. oddala wniosek wnioskodawcy R.K. o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w (...) wyrokiem z dnia 2 czerwca 2016r. oddalił apelację Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w W. od wyroku Sądu Okręgowego w J. z dnia 8 października 2015 r., zmieniającego decyzję organu rentowego z dnia 12 grudnia 2014 r. i ustalającego, że wnioskodawca R.K., jako likwidator Spółdzielni [...], „L.” w L. nie ponosi odpowiedzialności za zobowiązania Spółdzielni z tytułu nieopłaconych składek na ubezpieczenie społeczne, ubezpieczenie zdrowotne, Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych za okres od grudnia 2008 r. do sierpnia 2010 r. w łącznej kwocie 762.706,33 zł.

W wyrokach sądów *meriti* przyjęto, że wnioskodawca, który od dnia 27 lutego 2008 r. został powołany na likwidatora spółdzielni „L.”, nie ponosi odpowiedzialności za zaległości składkowe spółdzielni za okres od grudnia 2008 r. do sierpnia 2010 r. Stosownie do art. 107 § 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 201 ze zm.) w związku z art. 31 i 32 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1778 ze zm., dalej jako ustawa systemowa), za zaległości składkowe odpowiadają całym swoim majątkiem solidarnie z płatnikiem również osoby trzecie, ale wyłącznie w przypadkach i w zakresie przewidzianym w Ordynacji podatkowej. Zakresem podmiotowym art. 116a Ordynacji podatkowej w związku z art. 31 i art. 32 ustawy systemowej objęci są członkowie organów zarządzających innymi niż spółki kapitałowe osobami prawnymi, którzy ponoszą odpowiedzialność za zaległości składkowe tych osób prawnych. Zgodnie z brzmieniem art. 38 k.c., osoba prawna działa przez swoje organy w sposób przewidziany w ustawie i w opartym na niej statucie. Z wykładni językowej art. 116a Ordynacji podatkowej wynika w sposób niebudzący wątpliwości, że dotyczy on wyłącznie tych osób, które pełnią funkcje organów danej osoby prawnej w myśl przepisów regulujących jej ustrój. W odniesieniu do spółdzielni jest to ustawa z dnia 16 września 1982 r. - Prawo spółdzielcze (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 21 ze zm.), zgodnie z którą organami spółdzielni są: walne zgromadzenie, rada nadzorcza i zarząd (art. 35 § 1), przy czym tylko zarząd kieruje działalnością spółdzielni i reprezentuje ją na zewnątrz (art. 48 § 1).

Sąd Apelacyjny podniósł, że status prawny likwidatora spółdzielni reguluje art. 119 § 1 Prawa spółdzielczego, stanowiący, że do likwidatora stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące zarządu spółdzielni i członków zarządu, jeżeli przepisy o likwidacji nie stanowią inaczej. Zatem likwidator nie jest organem spółdzielni, a ponadto przepisy dotyczące zarządu można stosować w odniesieniu do likwidatora tylko subsydiarnie i tylko odpowiednio. Likwidator jest przedstawicielem ustawowym osoby prawnej, zmierzającym do zakończenia jej bytu. Przedstawiciel ustawowy, w odróżnieniu od organu, nie wchodzi w skład struktury organizacyjnej osoby prawnej, ma odrębną od osoby prawnej podmiotowość prawną, nie jest trwale związany z bytem osoby prawnej, a nadto,

podczas gdy organ objawia wolę osoby prawnej, przedstawiciel, działając w imieniu osoby prawnej, objawia swą własną wolę. Przedstawiciel ustawowy działa jedynie w sytuacji czasowej niemożności realizowania zdolności do czynności prawnych przez organ osoby prawnej i pomimo pewnych podobieństw nie może być uznawany za organ osoby prawnej. Powyższa argumentacja została oparta na stanowisku Sądu Najwyższego wyrażonym w uchwale z dnia 11 lutego 2014 r., I UZP 3/13 (OSNP 2014 nr 7, poz. 101).

Skargę kasacyjną od powyższego wyroku wywiódł organ rentowy, zaskarżając go w całości oraz wnosząc o jego uchylenie w całości i orzeczenie co do istoty sprawy, a także o zasądzenie od wnioskodawcy na rzecz skarżącego kosztów zastępstwa procesowego za obie instancje i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

Skarga kasacyjna została oparta na podstawie naruszenia:

1) art. 116a Ordynacji podatkowej w stanie prawnym obowiązującym przed dniem 1 stycznia 2016 r. w związku z art. 31 ustawy systemowej przez błędną wykładnię i uznanie, że likwidator spółdzielni nie ponosi odpowiedzialności za zaległości składowe tej spółdzielni w sytuacji, gdy oparcie wykładni art. 116a Ordynacji podatkowej tylko na argumentach językowych jest rażąco niesprawiedliwe i nie zapewnia skutecznej ochrony wierzycieli w ramach przeniesienia odpowiedzialności podatkowej (składowej) na osoby trzecie;

2) art. 128 § 1 Prawa spółdzielczego przez niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że przepis ten dodatkowo wzmacnia argumentację o braku odpowiedzialności likwidatora spółdzielni na podstawie art. 116a Ordynacji podatkowej, w stanie prawnym przed dniem 1 stycznia 2016 r., mimo że przepis ten z mocy art. 128 § 2 prawa spółdzielczego stosuje się odpowiednio do członków ostatniego zarządu spółdzielni, co do których nie ma wątpliwości, że ponoszą odpowiedzialność na zasadzie art. 116a Ordynacji podatkowej;

3) art. 84 i art. 217 Konstytucji RP przez stwierdzenie, że zastosowanie wykładni celowościowej art. 116a Ordynacji podatkowej w stanie prawnym obowiązującym przed dniem 1 stycznia 2016 r., przemawiającej za przyjęciem odpowiedzialności likwidatora za długi spółdzielni w likwidacji naruszyłoby zasady wyłączności ustawowej, mimo że art. 116a znajduje się w rozdziale 15 Ordynacji

podatkowej regulującym odpowiedzialność osób trzecich.

Skarżący wniósł o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania z uwagi na potrzebę wykładni art. 116a Ordynacji podatkowej w brzmieniu obowiązującym przed dniem 1 stycznia 2016 r. w związku z art. 31 ustawy systemowej, wywołującego rozbieżności w orzecznictwie sądów, a to w świetle orzeczeń Sądu Najwyższego, tj. uchwały z dnia 28 lutego 2008 r., III CZP 143/07 (OSNC 2009 nr 3, poz. 38), wyroku z dnia 8 lipca 2008 r., II UK 341/07 (LEX nr 531867) i uchwały z dnia 11 lutego 2014 r., I UZP 3/13 (OSNP 2014 nr 7, poz. 101).

W odpowiedzi na skargę kasacyjną wnioskodawca wniósł o oddalenie skargi oraz o obciążenie skarżącego kosztami postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4).

Obowiązkiem skarżącego jest sformułowanie i uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania w nawiązaniu do tych przesłanek, gdyż tylko wówczas może być osiągnięty cel wymagań przewidzianych w art. 398⁴ § 2 k.p.c. Rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego w kwestii przyjęcia bądź odmowy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania wynika z oceny, czy okoliczności powołane przez skarżącego odpowiadają tym, o jakich stanowi art. 398⁹ § 1 k.p.c.

Wniosek o przyjęcie do rozpoznania skargi kasacyjnej został oparty na przesłance występowania potrzeby wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.).

Przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania z uwagi na potrzebę wykładni przepisów prawa wymaga od skarżącego nie tylko określenia, które przepisy wymagają wykładni Sądu Najwyższego, ale także wskazania, na czym polegają poważne wątpliwości związane ze stosowaniem tych przepisów, lub przedstawienia

rozbieżności w orzecznictwie sądów (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, Biuletyn SN 2002 nr 7, s. 10). W przypadku powoływania się na rozbieżności w orzecznictwie konieczne jest także, choćby przykładowe, wskazanie i przytoczenie orzeczeń, w których ten sam przepis prawa byłby odmiennie wykładany (por. postanowienie Sadu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, OSNC 2002 nr 12, poz. 151; z dnia 28 marca 2007 r., II CSK 84/07, LEX nr 315351; z dnia 15 października 2002 r., II CZ 102/02, LEX nr 57231; z dnia 13 grudnia 2007 r., I PK 233/07, OSNP 2009 nr 2-4, poz. 43 i z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 37/08, LEX nr 494133). Nie można jednak uznać, że w sprawie zachodzi potrzeba wykładni przepisów prawa, jeżeli Sąd Najwyższy zajął już stanowisko w kwestii prawnej prezentowanej przez skarżącego, a nie zachodzą żadne okoliczności uzasadniające zmianę tego poglądu (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 12 grudnia 2008 r., II PK 220/08, LEX nr 523522 oraz z dnia 16 stycznia 2003 r., I PK 230/02, OSNP - wkładka 2003 nr 13, poz. 5).

W rozpoznawanej sprawie, co prawda skarżący przytoczył orzeczenia odnoszące się do kwestii możliwości obciążenia likwidatorów za zaległości składkowe spółek, jednak ostatecznie stanowisko w tej kwestii zajął już Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 11 lutego 2014 r., I UZP 3/13 (OSNP 2014 nr 7, poz. 101) stwierdzając, że likwidator spółdzielni nie ponosi odpowiedzialności za zaległości składkowe tej spółdzielni na podstawie art. 116a ustawy Ordynacji podatkowej w związku z art. 31 ustawy systemowej ubezpieczeń. Sprawia to, że sugerowana przez skarżącego rozbieżność w orzecznictwie w rzeczywistości nie występuje. W powołanej uchwale I UZP 3/13 Sąd Najwyższy odniósł się bowiem do wskazywanych w skardze kasacyjnej orzeczeń, tj. wyroku Sądu Najwyższego z dnia 8 lipca 2008 r., II UK 341/07 (OSNP 2009 nr 23-24, poz. 322) oraz uchwały z dnia 28 lutego 2008 r., III CZP 143/07, OSNC 2009 nr 3, poz. 38) i uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 2010 r., III CZP 91/09 (OSNC 2010 nr 6, poz. 85), formułując swoje stanowisko. W uzasadnieniu uchwały (I UZP 3/13) Sąd Najwyższy zauważył, że wymienione judykaty uzasadniają przyjęcie poglądu o odpowiedzialności likwidatorów za zaległości składkowe spółek kwestiami słusznościowymi, systemowymi i celowościowymi, nie negując wyników wykładni językowej przepisów. Uznano w nich, że wyniki wykładni dające

pierwszeństwo literalnemu odczytaniu art. 116 Ordynacji podatkowej za rażąco niesprawiedliwe, co nakazuje skonfrontować je także z innymi metodami wykładni. Wskazywano, że zabieg ten jest niezbędny również z tego względu, że przeniesienie na zarządców odpowiedzialności majątkowej *ex lege* miało na celu wyłącznie ochronę wierzycieli przed skutkami zarządzania spółką w sposób prowadzący do bezskuteczności egzekucji przeciwko niej; zastosowanie wykładni językowej ochrony tej skutecznie nie zapewnia, a jest wiele argumentów mających istotne znaczenie aksjologiczne, wypływających także z przepisów prawa handlowego, które przemawiają za ponoszeniem tej odpowiedzialności także przez likwidatorów. Wyrok z dnia 8 lipca 2008 r., II UK 341/07, odwoływał się w całości do zawartego w uchwale III CZP 143/07 stanowiska odnośnie do odpowiedzialności likwidatorów spółek za zobowiązania tych spółek na gruncie art. 299 k.s.h. i wskazywał, że interpretacja Kodeksu spółek handlowych wyrażona w tej uchwale ma istotne znaczenie także dla ustalenia odpowiedzialności likwidatora spółki z ograniczoną odpowiedzialnością za dług publicznoprawny z tytułu zaległych składek na ubezpieczenie społeczne, zdrowotne, Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych.

Rozważywszy argumentację przedstawioną w tychże judykatach Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały I UZP 3/13 zajął odmienne stanowisko i stwierdził, że przepisy prawa publicznego regulujące odpowiedzialność osób trzecich jako związane z nałożeniem podatku (obowiązku składkowego) i ingerujące w sferę prawa własności oraz innych praw i swobód nie mogą być interpretowane w sposób rozszerzający. Wobec tego nie ma wystarczających przesłanek do stwierdzenia, że na podstawie przepisów Ordynacji podatkowej odpowiedzialnością za zaległości podatkowe (składkowe) mógłby jako osoba trzecia być obciążony jakikolwiek inny podmiot niż wymieniony wyraźnie w ustawie. W cytowanej uchwale (I UZP 3/13) Sąd Najwyższy uwypuklił, że pomiędzy odpowiedzialnością likwidatorów spółek na podstawie przepisów Kodeksu spółek handlowych a odpowiedzialnością na podstawie przepisów Ordynacji podatkowej, występują zasadnicze różnice, które nie pozwalają przenosić wprost poglądów wyrażonych w odniesieniu do zobowiązań prywatnoprawnych spółki na jej zobowiązania publicznoprawne. Uregulowania zasad odpowiedzialności osób

trzecich za zobowiązania podatkowe (składkowe) nie są bowiem prostym odwzorowaniem w prawie podatkowym zasad zawartych w przepisach prawa handlowego (art. 299 k.s.h.). Ordynacja podatkowa zawiera w tym przedmiocie uregulowania własne, inaczej kształtując zakres i przesłanki omawianej odpowiedzialności. Odpowiedzialność osób trzecich jest instytucją prawną wiążącą skutki istnienia zobowiązania podatkowego z podmiotem innym niż podatnik. Osoby trzecie ponoszą więc odpowiedzialność za cudzy dług, a orzeczenie o odpowiedzialności osób trzecich nie uwalnia dłużnika (podatnika) od odpowiedzialności. Odpowiedzialność tej osoby ma zatem charakter gwarancyjny. Jest odpowiedzialnością posiłkową (subsydiarną), występuje dopiero w dalszej kolejności. Nie ma tu domniemania winy, organ nie bada istnienia związku przyczynowego. Odpowiedzialność tych osób ma zatem charakter odpowiedzialności wyjątkowej. Dalej w uchwale I UZP 3/13 Sąd Najwyższy podkreślił, że najistotniejsze z tego punktu widzenia jest jednak to, że art. 116a (podobnie jak art. 116) Ordynacji podatkowej (w związku z art. 31 i art. 32 ustawy systemowej) reguluje odpowiedzialność za zobowiązania publicznoprawne osób prawnych. Nakładanie danin publicznych należy zaś do tak zwanej wyłączności ustawowej. Zgodnie bowiem z art. 84 Konstytucji RP, każdy jest obowiązany do ponoszenia ciężarów i świadczeń publicznych, w tym podatków, określonych w ustawie, a według art. 217 Konstytucji RP, nakładanie podatków, innych danin publicznych, określanie podmiotów, przedmiotów opodatkowania i stawek podatkowych, a także zasad przyznawania ulg i umorzeń oraz kategorii podmiotów zwolnionych od podatków następuje w drodze ustawy. Powyższa norma konstytucyjna nie oznacza tylko obowiązku uregulowania tych kwestii w ustawie. Zgodnie z zasadą określoności, powyższe elementy powinny być uregulowane w akcie rangi ustawowej w sposób bardzo precyzyjny, przejrzysty i jasny. Z zasady demokratycznego państwa prawnego wynika, że każda regulacja prawna ingerująca w prawa i wolności obywatelskie musi spełniać wymóg dostatecznej określoności. Należy przez to rozumieć precyzyjne wyznaczenie dopuszczalnego zakresu ingerencji (por. orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 czerwca 1992 r., U 6/92, OTK 1992 nr 1, poz. 13.). Adresat normy prawnej musi bowiem wiedzieć, że jest ona do niego skierowana i w jaki sposób ma się zachować

(por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 listopada 1998 r., K 39/97, OTK 1998 nr 6, poz. 99). Nakaz określoności jest szczególnie istotny w prawie daninowym (por. orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 29 marca 1994 r., K 13/93, OTK 1994 nr 1, poz. 6, z glosą R. Mastalskiego, PiP 1994 nr 7-8, s. 136).

W konsekwencji powyższych rozważań należy wskazać, że wbrew twierdzeniom skarżącego, potrzeba wykładni art. 116a Ordynacji podatkowej w stanie prawnym obowiązującym przed dniem 1 stycznia 2016 r. w związku z art. 31 ustawy systemowej w zakresie objętym ustalonym w sprawie stanie faktycznym nie istnieje, gdyż Sąd Najwyższy zajął już stanowisko w przedstawionej kwestii prawnej, a jak wykazano wyżej rozbieżność orzecznictwa w przedstawionym w skardze zakresie jest pozorna.

Nie może także zniknąć z pola widzenia, że w obecnie obowiązującym stanie prawnym ustawodawca rozszerzył odpowiedzialność za zaległości składowe na likwidatorów wprowadzając art. 116b Ordynacji podatkowej, który został dodany przez art. 417 pkt 2 ustawy z dnia 15 maja 2015 r. Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. z 2015 r., poz. 978). W dodanym art. 116b § 3 znalazło się odesłanie do art. 116 i 116a Ordynacji podatkowej, co oznacza, że odpowiedzialność mogą ponosić też byli likwidatorzy. Przepis ten wszedł w życie jednak dopiero od dnia 1 stycznia 2016 r., zatem dopiero od tego dnia pojawiła się materialnoprawna i formalna podstawa odpowiedzialności likwidatorów za zaległości podatkowe spółek i innych osób prawnych w likwidacji. Stosownie zaś do art. 454 Prawa restrukturyzacyjnego, likwidatorzy, o których mowa, nie ponoszą odpowiedzialności za zaległości podatkowe oraz zaległości z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne, które powstały przed dniem 1 stycznia 2016 r. Oznacza to, że powołane przepisy nie mają zastosowania do stanu faktycznego rozpoznawanej sprawy, który obejmuje okres od grudnia 2008 r. do sierpnia 2010 r.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Sąd Najwyższy oddalił wniosek wnioskodawcy o zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym. Z treści wniosku zgłoszonego w odpowiedzi na skargę kasacyjną nie wynika bowiem, aby pełnomocnik wnioskodawcy domagał się zasądzenia kosztów postępowania

kasacyjnego w przypadku nieprzyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. Żądanie zasądzenia kosztów w postępowaniu kasacyjnym odnosiło się wyłącznie do wydania przez Sąd Najwyższy wyroku oddalającego skargę - w razie przyjęcia jej do rozpoznania i rozpatrzenia. Wobec tego koszty odpowiedzi na skargę kasacyjną, w której nie wskazano argumentów dotyczących przyczyn kasacyjnych (art. 398⁹ § 1 k.p.c.) uzasadniających odmowę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, nie mogą być uznane - w razie odmowy przyjęcia skargi do rozpoznania - za koszty celowej obrony w rozumieniu art. 98 § 1 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 398²¹ k.p.c. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 2015 r., V CSK 353/14, LEX nr 1628961 czy z dnia 20 sierpnia 2014 r., II CSK 77/14, OSNC 2015 nr 7-8, poz. 91).

as